

DAIKI Horiguči

Ivates Universitāte
sirdspuksti@gmail.com**Priedēkļa un adverbā atbilsme konstrukcijā
“verbs + adverbs” latviešu valodā**

Referātā tiks analizēta latviešu valodas darbības vārda priedēkļa un adverbā atbilsme konstrukcijā *verbs + adverbs*.

Kaut gan latviešu valodas aspekta izteikšanas sistēmā neapšaubāmi svarīgu lomu spēlē prefiksācija, gan gramatikās, gan atsevišķos pētījumos aprakstīta arī konstrukcija *verbs + adverbs* (*iet iekšā*) pretstatā priedēkļverbam (*ieiet*) (Holvoet 2001, Kalnača 2013 un citi). Tā izsaka ilgstošu darbību un veido aspekta opozīciju ar priedēkļverbu. Verbs šajā konstrukcijā apzīmē kustību, tādējādi aktualizējoties priedēkļa telpiskajai nozīmei.

Kā zināms, saistībā ar priedēkļverbu pats adverbs nenorāda uz kādu aspektu, bet tikai precizē priedēkļa semantiku gan kustības verbos (*uzkāpt augšā kalnā*), gan citos verbos, kuri mazāk saistās ar telpisku interpretāciju (*uzdziedāt* ‘dziedāt neilgu laiku’, bet *uzdziedāt virsū savus vārdus*).

Latviešu sarunvalodā vērojama priedēkļa aizstāšana ar adverbu arī tādu verbu vidū, kuri apzīmē mazāk konkrētu darbību. Tādējādi blakus tradicionālajai aspekta opozīcijai *pirkt/nopirkt* ierādāma morfosintaktiska trijotne *pirkt/nopirkt/pirkt nost*. Referātā tiks apskatīti daži adverbī, kuri pēc semantikas atbilst attiecīgiem priedēkļiem Piemēram, adverbs *nost* atbilst priedēklim *no-*. Adverbu bieži pavada modālā partikula *tik* (*tiesāt tik nost, jābalso tik nost*). Savukārt adverbs *augšā* aizstāj priedēkli *uz-*: *būvēt augšā* (*uzbūvēt*), *ķīlēt augšā* (*uzķīlēt*), *vārīties augšā* (*uzvārīties*). Dažu konstrukciju frazeoloģisku raksturu jeb adverbā leksisko dabu liecina atsevišķi šķirkļi vārdnīcās (piem. *taisīt augšā, celt augšā, celties augšā*). Referātā tiks skarta arī minētās konstrukcijas funkcija un aspektuālā interpretācija uz citu divu – bezpriedēkļa un priedēkļa – verbu fona.

Literatūra

- Holvoet, Axel. 2001. *Studies in the Latvian verb*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kalnača, Andra. 2013. Darbības vārds (verbs). *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 456–563.